

Ali Kemal Bey (1867-1922)

Serdar Kaya

url: serdarkaya.com

twitter: [@derinsular](https://twitter.com/derinsular)

facebook: <https://www.facebook.com/serdarkayaturkce>

Bu kitapçığın en güncel versiyonuna ve benzeri çalışmalara aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz:

derinsular.com

Atf:

Kaya, Serdar. 2019. *Ali Kemal Bey*. <http://derinsular.com/pdf/ali-kemal-bey.pdf>

Son güncelleme: 21 Nisan 2019

© 2019 [Serdar Kaya](http://derinsular.com). Bazı hakları saklıdır: Creative Commons [BY-NC-ND](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

İçindekiler

1. Ali Kemal Bey'in Linç Edilmesi.....	2
2. Milli Mücadele Döneminde Ali Kemal Bey.....	3
3. Ali Kemal Bey'in “Suçları”.....	5
4. Ceset Şovu.....	7
5. Dünden Bugüne Türk Siyasi Kültürü.....	7
6. Bir Yazar Olarak Ali Kemal Bey.....	8
7. İstanbul: 6 Kasım 1922 ve Sonrası.....	8

1. Ali Kemal Bey'in Linç Edilmesi

Bundan tam 90 yıl önce, 5 Kasım 1922 Pazar sabahı, Ankara Hükümeti, İstanbul polisine bir telgraf çekti. Konu, gazeteci Ali Kemal Bey'di. İki ay önce İzmir'de zafer kazanmış olan Ankara Hükümeti, Milli Mücadele süresince sert eleştirilerine maruz kaldığı köşe yazarı Ali Kemal Bey'i Ankara'ya getirtmek ve "yargılamak" istiyordu. Ancak İstanbul halen işgal altındaydı. Dolayısıyla, böyle bir "yargılama"nın yapılabilmesi için, Ali Kemal Bey'in gizlice Ankara'ya kaçırılması gerekiyordu.

Telgraf üzerine, İstanbul emniyet müdür muavini, dört polisini bu işle görevlendirdi. Polisler, sivil kıyafetlerle Ali Kemal Bey'in Galatasaray Lisesi'nin arka tarafındaki evini gözetlemeye başladılar. Ali Kemal Bey, öğle vakti evinden çıktı, tramvaya bindi ve Yeşilçam sokağı yakınlarında tramvaydan atlayarak bir berber salonuna girdi. Sivil polisler, Ali Kemal Bey'i orada yakaladılar ve Marmara Denizi üzerinden İzmit'e getirdiler. Ancak Ankara trenine binmelerinden önce Sakallı Nurettin Paşa'nın Ali Kemal Bey'i görmek istemesi, olayların seyrini değiştirdi.

Sakallı Nurettin Paşa

Birinci Ordu Komutanı Sakallı Nurettin Paşa, Milli Mücadele'nin önde gelen isimleri arasındaydı. 9 Eylül'de ordusunun başında İzmir'e girmiş ve zaferin ardından şehrin gayrimüslim mahallelerinin yakılması işini bizzat yönetmişti. Paşa, İzmir Rum Ortodoks Kilisesi Metropoliti [Hrisostomos](#) ile de kişisel olarak ilgilenmişti.

Hrisostomos'un suçu, Yunan işgalini desteklemektir. Ancak konunun kişisel bir yönü de vardı. Paşa ile Hrisostomos daha önce 1919 başlarında bir tören vesilesiyle karşılaşmışlardı. Hrisostomos, İttihatçıların 1913'ten beri Ege ve Karadeniz'de sürdürmekte oldukları [Rum katliamlarına](#) atıfta bulunarak Paşa'ya ellerinden Yunan kanı damladığını söylemiş ve bu gerekçeyle onun elini sıkımayı reddetmişti.

Zaferin hemen ardından, Nurettin Paşa, Hrisostomos'u yakalattı ve öfkeli bir gürüha linç ettirdi. Gözleri oyulup, burnu ve kulakları kesilen, ardından da bir arabaya bağlanarak yerlerde sürüklenen Hrisostomos, korkunç bir şekilde can verdi.

İzmit

Sakallı Nurettin Paşa, 9 Eylül'deki İzmir zaferinden takriben bir ay sonra ordusuyla birlikte İzmit'e yerleşmiş ve [Kasr-ı Hümayun Sarayı](#)'nı karargahı haline getirmişti. 6 Kasım sabahı Ali Kemal Bey saraya getirildiğinde, Paşa kendisini, "Artin Kemal denen herif sen misin?" gibi sözlerle tahkir etti. Sonra da, "Bunu Divan-ı Harb'e gönderiniz" diyerek saraydan çıkarılmasını emretti.

Ancak, bu bir oyundu. Paşa, (Hrisostomos'a yaptığına çok benzeyen) bir tertip hazırlamıştı. Sarayın hemen dışındaki [Saat Kulesi](#)'nin altında elleri taşlı ve sopalı bir kalabalık Ali Kemal Bey'in dışarı çıkmasını beklemekteydi. Ali Kemal Bey, İzmit'in meşhur [Saray Kapısı](#)'ndan çıkarıldıktan kısa bir süre sonra, bu kalabalık kendisini taş yağmuruna tuttu. Bunun üzerine, Ali Kemal Bey geri dönüp saraya girmek istedi. Ancak, Saray Kapısı kapatılmıştı ve dolayısıyla da kaçabileceği bir yer yoktu. Bir noktada, kalabalığın içinden biri, Ali Kemal Bey'i belinden bıçakladı. Acı içinde yere yıkılan Ali Kemal Bey, orada linç edildi. Kafası taşlarla ezildikten sonra, yüzüğü, saati ve hatta elbiseleri dahi talan edildi. Sonrasında da, ayağına bir ip bağlanarak yerlerde sürüklendi.

Bütün bu yaşananlar, Ali Kemal Bey'i İstanbul'dan getiren polisler için de bir sürpriz olmuştu. Birinci Ordu'nun İzmir fatihi Kurtuluş Savaşı gazileri ise, müdahale etmeyip olayı izlemişlerdi.

Hayaletlerle Dolu Bir Tarih

"Hrisostomos", "Artin", "linç" ve "talan" gibi kelimeler, ister istemez bazı tarihi gerçekleri çağrıştırıyor:

- (1) Nurettin Paşa'nın karargahı haline getirdiği Kasr-ı Hümayun Sarayı, İstanbul dışındaki tek Osmanlı sarayıydı ve Ermeni Mimar [Karabet Amira Balyan](#) (1800-1866) tarafından inşa edilmişti. Balyan'ın, aralarında Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı ve Ortaköy Camisi'nin de bulunduğu çok sayıda eserde emeği vardı.
- (2) İzmit'in en büyük sembolü olan Saat Kulesi de, yine Ermeni bir mimar olan [Mihran Azaryan](#)'ın eseri idi.
- (3) Aynı Nurettin Paşa, şehirdeki Aya Panteleymon Manastırı'nı (İzmit Körfezi'nden açtığı top ateşi ile) yıktırmıştı. (Hrisostomos'un sözünü ettiği katliamlar başlamadan önce, İzmit'te 40.000 Rum yaşıyordu.)
- (4) Ali Kemal Bey'in linç edildiği Saray Kapısı'nın hemen önünden geçen Saray Yokuşu, bu cinayetten sadece yedi sene öncesine kadar takriben %17'si Ermeni olan İzmit'in Ermeni mahallesinin başladığı yerdi.

2. Milli Mücadele Döneminde Ali Kemal Bey

Ali Kemal Bey'in hayatını incelediğimizde, çok sayıda farklı (ama birbirleriyle ilişkili) kimlikle karşımıza çıktığını görüyoruz. Şair, üniversite hocası, dergi yayıncısı, gazete yayıncısı, köşe yazarı, eğitim bakanı, içişleri bakanı gibi kimlikler, bunlar arasında ilk akla gelenler. Ne var ki, Ali Kemal

Bey günümüzde bu gerçek kimlikleriyle değil, Cumhuriyet'in üzerine yapıştırdığı "hain" kimliğiyle tanınıyor.

Bir Osmanlı liberali

Ali Kemal Bey, pek çok muasırının aksine, İttihatçı değildir. Hatta, İttihatçılığın kardeşi kardeşten ayıran bir "veba" olduğunu söyleyebilecek kadar İttihatçılıktan uzaktır.

I. Dünya Savaşı'nın ardından Türk milliyetçileri Anadolu'nun farklı yerlerinde yeniden örgütlenmeye başladıklarında, İttihatçılığa şüpheyle bakan herkes gibi o da bu oluşuma mesafe alır. O ve onun gibi düşünenler, Milli Mücadele'yi İttihatçıların yeni bir macerası olarak görmekte ve bu maceranın sonunda Osmanlı'nın Sevr'den daha ağır şartlar altına girmesinden korkmaktadırlar. Bu nedenle, Ali Kemal Bey, içişleri bakanı olduğu dönemde, bütün valilere, ilgili örgütlenmelerin ve eylemlerinin bastırılması emrini verir. O, bu emri verirken, bir yandan da İngilizlerle görüşmeler yapmakta ve Yunanların İzmir dışına çıkmamalarını temin etmeye çalışmaktadır.

Yunanlar İzmir dışına çıkararak batı Anadolu'da ilerlemeye başladıklarında ise, Ali Kemal Bey Milli Mücadele'nin başarılı olabileceğine ihtimal vermez. Bakanlıktan istifa etmesinin ardından, bu yöndeki düşüncelerini köşe yazılarında ifade eder. Bu karşıt tavrında, kuva-yı milliyenin işlediği suçlar da belirleyici olur. Eleştirilerinde, üç nokta öne çıkar:

- (1) Vahdettin tarafından bölgedeki gayrimüslim azınlığa yönelik katliamları soruşturmak üzere Karadeniz'e gönderilen Mustafa Kemal'in ilgili katliamlara devam etmesi,
- (2) Kuva-yı milliye çetelerinin, mücadelelerini yağmacılık ve soygun gibi suçlarla finanse etmeleri, ve
- (3) İstiklal Mahkemelerinin kanunsuz yargılamalarla insanları idam etmesi.

Bu çerçevede, Mustafa Kemal'den "zorba" ve "cani" gibi sıfatlarla söz eden Ali Kemal Bey, Anadolu halkı ile İttihatçılar arasında bir "uçurum" olduğunu ifade eder. Ona göre, Anadolu halkı "saf ve inançlı" iken Anadolu'daki İttihatçılar "dinsiz ve ikiyüzlüdürler" ve "gaddarlıkları ve haydutlukları nedeniyle Anadolu halkının can düşmanı olmuşlardır".

Bu eleştirilerin hedefinde, İttihatçıların her sorunu kaba kuvvetle çözme eğilimi vardır. İttihatçıların Osmanlı Devleti'ni kurtarma adına ülkeyi hariçte savaştan savaşa sürüklerken, dahilde de halka dayatmalarda bulunmaları, Ali Kemal Bey'in yazılarının temel çıkış noktasını oluşturur. Bu yazılarda sunulan alternatif ise, (tıpkı diğer mağlup ülkeler gibi) siyasi kanalları kullanarak İngilizlerle uzlaşma arayışında olmaktır.

Zafer

Milli Mücadele başarılar kazanmaya başladığında, Ali Kemal Bey, bu başarıları (1922 ortalarından itibaren) takdir etmekten çekinmez. Zaferin kazanılacağı belli olduğunda ise, Yunanları Anadolu'dan çıkarmanın mukaddes bir görev olduğunu, Ankara'ya muhalif olanların da bunu daima istediklerini ve şimdi bu muradları gerçekleştirdiği için sevindiklerini söyler. Ancak, bu durumun İttihatçıların yıllardır yaptıkları hataları ve neden oldukları sorunları gözardı etmeyi gerektirmeyeceğini belirtmeyi de ihmal etmez.

Ali Kemal Bey, İzmir'in kurtuluşunun ardından yazdığı 10 Eylül 1922 tarihli ve "Gayeler Bir İdi ve Birdir" başlıklı son yazısında ise şunları söyler:

"Muhafif ve muvafık bütün Türklerin gayeleri birdir. ... bizi güneğün felaketlere uğratanların aksine muhaliflerin görüşü bu amacı barış ve siyaset yoluyla elde ederek ülkeyi savaşlarla yeniden maceralara sürüklememektir. Çünkü defalarca gördüğümüz gibi bu maceraların sonucu zarar, gene zarar, daima zarar olmuştur. İtiraf etmeliyiz ki Anadolu'nun son zaferleri, kuvvetimize kılıcımıza dayanarak ulusal davayı, hayat hakkımızı ve bağımsızlığımızı kazanmak görüşünün doğruluğu, büyük özverilere mal olsa da gerçekleşmiş gibidir. ... Yurdunu ve ulusunu seven muhaliflere düşen -başka konularda görüşlerini korusalar bile- bu konuda yanıldıklarını itiraf etmektir."

İhanet?

Ali Kemal Bey (elbette) bir hain değildi. O dönemde onun gibi düşünen diğer yazarlar da, kuva-yı milliye çetelerinden yaka silken Anadolu halkı da, İstiklal Mahkemelerinin idam ettiği sözde asker kaçakları da hain değildi. Bu insanlar kabahatli dahi değildiler. Aksine, itirazlarının çoğunda haklıydılar ve muhalefetleri nedeniyle mağdur edildiler.

3. Ali Kemal Bey'in "Suçları"

Demokrasiler, yapıları gereği, farklılıkları doğal kabul etme eğilimindedir. Hatta, demokrasilerde siyasetin kendisi de zaten farklı tercih ya da talepler arasında bir uzlaşma arama çabasına karşılık gelir. Bir başka deyişle, demokrasilerde, ortada bir farklılık yoksa zaten siyaset de yoktur.

Totaliter rejimler ise, tek bir siyasi anlayışı merkeze alır ve idealize ederler. Bu ideal, hem devlet hem de vatandaşlar için "en iyi olan"ı temsil eder. Herkesten, hayatını ve düşüncelerini ilgili ideal doğrultusunda şekillendirmesi beklenir. Bu idealden "sapma" gösteren insanların, ülkelerine cephe aldığı düşünülür. Dolayısıyla, demokrasilerin muhalifleri, totaliter rejimlerin ise hainleri vardır.

Ali Kemal Bey bir muhalifti. Onu bugün dahi hain addetmek, aslında bir türlü demokrat olamamanın bir ifadesi.

Bazı Sorular

Ali Kemal Bey, İttihatçıların önceki maceraları gibi, Milli Mücadelenin de hezimetle neticeleneceğinden korkuyor ve Ankara'daki örgütlenmeye şüpheyle bakıyordu. O dönemde onun gibi düşünen ve benzeri endişeleri taşıyan çok sayıda insan vardı.

Bu noktada sorulması gereken ilk soru şu: *Milli Mücadelenin nasıl sonuçlanacağı baştan bilinemeyeceğine göre, 1919 yılında herkesin Milli Mücadele konusunda aynı tavrı sergilemesi mümkün müydü?*

Böyle bir şey mümkün olmadığına göre, her şey olup bittikten ve netice belli olduktan sonra,

öngörüsü isabetli olmayan insanları (1) hain ilan etmek, (2) ülkeden kaçmak zorunda bırakmak, (3) kaç(a)mayanları vatandaşlıktan çıkarıp sınırdışı etmek, (4) Lozan'ın koyduğu 150 sınırı nedeniyle sınırdışı edilemeyenlere ise hayatı zehir etmek, nasıl bir siyasi tavra karşılık gelir? Muhaliflere böyle şeylerin yapılması nasıl siyasi rejimlerde görülür?

Kaldı ki, benzeri bir durum bugün dahi yaşansa, alınacak doğru tavrın diplomasiyi reddetmek ve ortaya çıkan direnişi desteklemek olacağı baştan iddia edilemez. Zira, geçmiştekinden çok benzer şartlarda ortaya çıkan süreçlerin dahi bugün nasıl sonuçlanacağını öngörebilmek kolay değildir. O halde, benzeri gelişmeler bugün yaşansa ne yapacağız?

Bu önemli bir soru. Şöyle ki, bugün benzeri bir savaş ya da direniş olasılığı karşımıza çıkacak olsa, kamuoyunun bir kısmının bunun lehinde, diğer kısmının da aleyhinde tavır alması ve bu iki tarafın birbirleriyle siyasi bir mücadele içine girmesi gayet doğal ve hatta kaçınılmazdır. Peki bugün böyle bir savaş sona erdiğinde gücü elinde bulunduran kişi, ilgili süreç zarfında kendisine muhalefet edenlerden intikam almaya kalkarsa, bunu kabullenecek miyiz? Peki ya ilgili intikamcı, sürgünlerden suikastlere, düzmece idamlardan keyfi tutuklamalara dek pek çok suç işleyecek kadar ileriye giderse?

Böyle uygulamaları bugün bile mazur görmeye devam etmek, ancak 1920'lerin siyasi geleneğini sahiplenmeye devam etmekle mümkün. Halbuki bu, insanlık dışı bir gelenek. Aynı fikirde olmadıkları meslektaşlarına bugün bile "Ali Kemaller" ya da "mütareke basını" gibi isimler yakıştıran gazetecilerin davranışlarını da, içinden geldikleri bu gelenek şekillendiriyor.

İtham

Nureddin Paşa, kendisini linç ettirmeden kısa bir süre önce Ali Kemal Bey'e, "Sizin bu vatani kurtaranlarla ne alıp veremeyeceğiniz var?" diye sorar. Ali Kemal Bey ise cevaben orduya ve komutanlarına saygısı ve güveni olduğunu belirtir ve "Siyasi bir içtihadım vardı" der.

Bu cümleyi, bugünkü lisanla, "Farklı düşünüyordum" şeklinde okumak mümkün. Yani, (şayet konuyu demokrasi çerçevesinde değerlendireceksek) ortada değil bir ihanet, bir suç, hatta bir kabahat bile yok. Söz konusu olan, çocuklarına zengin bir kütüphane dışında pek bir şey bırakmamış olan ve daha da önemlisi, elinde silah değil kalem bulunan bir insanın, sırf İttihatçı paşalardan farklı düşündüğü için ağır bir bedel ödemiş olması.

Bu ağır bedelle dahi tatmin olamayanlar, 90 senedir Ali Kemal Bey'i itham etmeye devam ediyorlar.

Peki ya Milli Mücadelecilerin suçları?

Konunun bir diğer yönü daha var: Bir sürecin nasıl sonuçlanacağını öngörememiş olmak, o sürece dair her eleştiriye haksız kılar mı? Mesela, Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmış olması, ilgili süreçte (gerek sivil müslüman halka gerekse gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarına) yapılan her şeyi mazur kılar mı? Ya da, Milli Mücadele zaferle sonuçlandı diye, Ali Kemal Bey'in ve başkalarının kuva-yı milliye çetelerinin ve İstiklal Mahkemelerinin işlediği ciddi suçlara getirdikleri eleştiriler değerini yitirir mi?

4. Ceset Şovu

Ali Kemal Bey, 6 Kasım 1922 tarihinde İzmit'in Saray Kapısı önünde linç edildi. Cinayetin azmettiricisi Birinci Ordu Komutanı Nureddin Paşa, linçin sona ermesinin ardından yeniden sahneye çıktı ve bir darağacı kurulmasını emretti. Emir yerine getirildi ve darağacı (yine o muhitteki) [tren istasyonunun](#) hemen yanındaki [köprünün](#) üzerine yerleştirildi. Ali Kemal Bey'in ölü bedeni bu darağacıya asıldı, bir çarşafa sarıldı ve üzerine "Hain-i din ü vatan Artin Kemal" yazılı bir levha asıldı. Bu mizansen, Lozan görüşmelerine katılmak üzere Ankara'dan trenle yola çıkmış bulunan ve o günün akşamında İzmit'te mola verecek olan heyet için hazırlanmıştı.

Ziyafet Öncesinde Ceset Şovu

Lozan heyetinin seyahat ettiği Ankara treninde bulunanlardan biri de, (Ali Kemal Bey ile şahsi ahablığı da bulunan) Yahya Kemal'dir. Yahya Kemal (Beyatlı), yıllar sonra yayınlanan *Siyasi ve Edebi Portreler* adlı kitabında, o gün heyet üyelerinin İzmit istasyonunda [trenden](#) indikten sonra yaşadıklarını aktarır:

Nureddin Paşa, İsmet Paşa ve diğer heyet üyelerini karşılamak üzere şık bir kıyafetle istasyona gelmiştir. Etrafındakiler ise, "Artin Kemal tepelendi!" diye bağırmaktadırlar. Nureddin Paşa, heyet üyelerini önce Ali Kemal Bey'in cesedini görmeye, ardından da belediyede verilecek olan ziyafete davet eder. Yahya Kemal, darağacının yanına geldiklerinde karşılaştıkları manzarayı şöyle tasvir eder:

"Cesedin çehresi bir mengene ortasında gibi sıkışmış, birdenbire tanınmaz bir şekildeydi; sol ayağındaki çorap yeni çekilmiş olduğu için, ayak bembeyazdı, bir tarafından biraz kan sızıyordu. Cesedin epey müddet tozda sürüldüğü anlaşılıyordu."

Bu yaşananlar (ve benzeri diğer hadiseler), 1920'lerde, (1) düşüncelerinden hoşlanılmayan bir insanın kolaylıkla "hain" ilan edilebildiği, (2) hain ilan edilen bir insanın linç edilmesinin çok zor olmadığı, (3) tepkilerin cinayete durulmadığı, öldürülen kişinin cansız bedenine dahi şiddet uygulanabildiği, (4) hayatını kaybetmiş bulunan ve dolayısıyla artık konuşamayacak ve kendisini savunamayacak durumda olan bir insanın ölü bedeninin dahi yaftalanıp tahkir ve teşhir edilebildiği yönünde bir dizi nahoş ima içeriyor.

Peki 1920'lerden bugüne ne değişti? İnsanların, muhaliflerini ikna değil itham etmeye odaklandıkları siyasi kültür hala güçlü mü?

5. Dünden Bugüne Türk Siyasi Kültürü

Gazeteci Orhan Karaveli'nin 2009 yılında yayınlanan (ve Ali Kemal Bey hakkındaki sayılı çalışmalardan biri olan) *Ali Kemal: "Belki de Bir Günah Keçisi..."* adlı kitabı bu konuda bir fikir verebilecek bir içeriğe sahip. Kitap, Ali Kemal Bey'i anlama adına dikkate değer bir çaba sarf ediyor. Kitabın arka kapağında, Mustafa Kemal'in "Kuva-yı Milliye'ye inanmayanlar da inananlar kadar haklı idiler" şeklindeki sözüne yer verilmesi, konunun birden fazla yönü olduğunun yazarca takdir edildiğinin bir göstergesi gibi.

Ancak, kitabın içeriğine baktığımızda, yazarın, bir Osmanlı liberali olan Ali Kemal Bey'i (muhtemelen hakkında daha fazla şey öğrenme imkanı bulduğu için) ölçülü bir üslupla değerlendirirken, günümüzün "liberal" olarak nitelendirilen yazarları hakkında İttihatçı lisan ile konuştuğuna şahit oluyoruz. Örneğin, yazar, şapka devrimini eleştirenlerin, "kökü kurutulamamış Nurettin Paşa 'mukallitleri'" olduklarını iddia ediyor, Türkiye'nin "iç düşman"larından söz ediyor, onları "sözde gazeteciler", "mütareke basınına rahmet okutan sözde aydınlar", "kukla yazarlar", "satılık kalemler" ve "medya satılmışları" gibi ifadelerle anıyor ve "gerçek 'vatan hainleri'[ni] belki de onların arasında" aramak gerektiğini söylüyor.

Belli ki, Türkiye'nin siyasi kültüründe 1920'lerden bu yana çok şey değişmiş değil. Aynı fikirde olmadığımız insanları ihanet içerisinde ya da kalemini satmış olmakla suçlamak ya da bu kimselerin hala "kökleri kurutulmadığı" için hayıflanmak, asgari seviyede bir ahlakın dahi Türk siyasi kültüründen uzak olduğu anlamına geliyor.

6. Bir Yazar Olarak Ali Kemal Bey

Yahya Kemal Beyatlı, Ali Kemal Bey'i "döneminin en kudretli yazarı" olarak nitelendirir. Köşe yazılarının yayınlandığı [Peyam-ı Sabah](#) ise, (muhtemelen sevenleri kadar sevmeyenlerinin de ilgi göstermesi nedeniyle) döneminin en çok okunan gazetesidir. Yine Beyatlı'ya göre, Ali Kemal Bey'in yazılarını hayranlıkla okuyanlar İstanbul'un elit kesiminden insanlardır. Ali Kemal Bey'i zaman zaman gazetede odasında ziyaret eden ve kendisine hürmet gösteren bu kimseler, onu "asrının eşsizi" (*feridü'l-asr*) addederler.

Beyatlı, Ali Kemal Bey'in Türkçeye hakimiyetinden de takdirle söz eder. Ali Kemal Bey'in, Hüseyin Cahit (Yalçın), Namık Kemal, Cevdet Paşa ve Ziya Paşa'nın bile Türkçe yanlışlarını tespit edecek çapta bir Türkçe bilgisine sahip olduğunu belirtir ve Süleyman Nazif'in onun bu yönüne atıfla, "Bu adam bir dahidir" dediğini nakleder. Beyatlı'nın bu çerçevede verdiği bir diğer önemli bilgi ise, Ali Kemal Bey'in ömrünün son yıllarında bir Türkçe lügatı yazmakta olduğudur. Türkçe kelimeleri tarihi metinlerden örneklerle ele alan ilgili lügat çalışması, Ali Kemal Bey'in linç edilmesiyle yarım kalmıştır. Ancak, Beyatlı, bu eserin tamamlanan kısmının dahi yayınlanması durumunda Ali Kemal Bey'in Türkçedeki kudretinin belli olacağını söyler.

7. İstanbul: 6 Kasım 1922 ve Sonrası

Ankara Hükümeti'nin bu profilde bir insanı kaçırmaması, doğal olarak İstanbul'da büyük bir infiale neden olur. Ali Kemal Bey'in arkadaşlarından Rıza Tevfik (Bölükbaşı), *Biraz Da Ben Konuşayım* adlı (konu hakkındaki birincil kaynaklardan biri durumunda olan) kitabında kaçırılma hadisesinin ardından İstanbul'da yaşananları aktarır.

Şöyle ki, Ali Kemal Bey'in kaçırıldığının duyulmasıyla birlikte, müslüman ve hıristiyan halktan insanlar, bu gelişmeyi Ankara'daki milliyetçi kadronun artık İstanbul ile hesaplaşmaya başladığı şeklinde yorumlamışlardır. Durum ciddidir. Bu nedenle, (henüz İzmit'teki linç hadisesinden haberdar dahi olmamalarına rağmen) müttefik devletlerin konsolosluklarına sığınmak istemişlerdir.

Britanya konsolosluğunun hem binası hem de bahçesi mahşer yerine dönmüştür. ABD konsolosluğunun ise, izdihamdan kapısına yanaşmak dahi mümkün değildir. Zira artık can güvenliklerinin olmadığını düşünen ve evlerine bile gitmekten korkan çok sayıda insan, bir an evvel vize alarak ülkeyi terk etmek istemektedir.

Rıza Tevfik (Bölükbaşı), İngiliz yetkililerin, konsolosluğa sığınan Osmanlı vatandaşlarına engel olmadıklarını da belirtir. Hatta, İngilizler, hayatları birincil derecede tehlikede olan insanları İstanbul'dan Mısır'a götürmek üzere bir gemi de tahsis ederler. Bu gemi, 8 Kasım 1922 tarihinde Sarayburnu'ndan hareket eder. Ankara milliyetçilerinin gemidekilere bir zarar vermeleri ihtimaline karşı, bir torpidobot, Ege Denizi'ne varana dek gemiye eşlik eder.

Aradan dokuz gün geçtikten sonra, Sultan Vahdettin de benzeri bir şekilde İstanbul'dan ayrılır. 17 ay sonra, TBMM, [Yüzellilikler](#) listesini onaylar. Ekserisi siyasiler, bürokratlar, gazeteciler, askerler ve polislerden oluşan 150 kişi vatandaşlıktan çıkarılır. Asıl liste 600 kişiden oluşsa da, Lozan'ın koyduğu 150 sınırı nedeniyle istenilen herkesi Türkiye'den kovmak mümkün olmamıştır.

600 kişilik ilk listeyi hazırlayanların halefleri, bu listede kimlerin yer aldığını Türkiye halkına halen açıklamış değillerdir. Ama, listenin hazırlanması ve 150 kişiyle de olsa uygulamaya konmasının ne anlam ifade ettiği meçhul değildir. İktidara talip olan milliyetçi kadro, eline fırsat geçer geçmez ülkenin kadim siyasi kurumlarını ortadan kaldırmış, ardından da kendisine muhalefet etme potansiyeli olan herkesi mümkün mertebe ülkeden uzak tutmaya çalışmıştır.

İki Soru

- Düşünen insanların siyasi nedenlerle ülkelerinden kovulması, kalanların susturulmaları, susmayanların ise öldürülmeleri, bir ülkenin beşeri sermayesini nasıl etkiler? Böyle bir ülkede meydan kimlere kalır?
- Türkiye'de, yazarlara ya da düşünörlere değil de askerlere güvenme ve saygı duyma eğiliminin bugün bile güçlü olması ile yukarıdaki siyasi gelenek arasında nasıl bir ilişki olabilir?